

УДК: 355.23(477):378.5

Андрій Наливайко,

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет оборони України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-0675-9603>

DOI: 10.33099/2617-1775/2025-01/139-154

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАМОВЛЕННЯ НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В МІНІСТЕРСТВІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В статті за результатами аналізу нормативно-правової бази у сфері наукової та науково-технічної діяльності в цілому і, зокрема, з питань визначення пріоритетних напрямів наукової і науково-технічної діяльності, формування потреб у науковій продукції в системі Міністерств оборони України та проведення науково-технічної експертизи, розроблені теоретико-методологічні основи обґрунтування порядку формування системи замовлення наукової продукції в Міністерстві оборони України.

Ключові слова: пріоритетні напрями наукової та науково-технічної діяльності; замовлення наукової продукції; потреби; науково-технічна експертиза.

Постановка проблеми. Міністерство оборони (далі – МО) України та Генеральний штаб Збройних Сил (далі – ГШ ЗС) України через відповідні структурні підрозділи, види та окремі роди військ (сил) ЗС, наукові установи (НУ), вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ), військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти (ВНП ЗВО) та окремі наукові підрозділи (ОНП) на основі моніторингу військового середовища визначають (уточнюють) потреби видів та окремих родів військ (сил), установ, закладів та організацій Збройних Сил у науковій (науково-технічній) продукції військового призначення на довгострокову, середньострокову та короткострокову перспективу для усунення виявлених загроз і проблемних питань; формують орієнтовний перелік заходів (завдань) щодо реалізації потреб Збройних Сил у науковій (науково-технічній) продукції. Ці задачі реалізуються в ході формування Основних показників планування оборони України, як складової Плану оборони України [1; 2].

Формування потреб у науковій (науково-технічній) продукції в Міністерстві оборони України є однією з основних складових процесу формування замовлення наукової продукції в оборонному відомстві. Зважаючи на вищезазначене та враховуючи той факт, що в умовах зовнішньої агресії з боку РФ наукова продукція є важливим ресурсом забезпечення підтримання і розвитку спроможностей Збройних Сил України, необхідність розроблення теоретико-методологічних основ обґрунтування інноваційного підходу щодо порядку формування системи замовлення наукової продукції в Міністерстві оборони України є актуальною.

Аналіз нормативно-правових актів, останніх досліджень і публікацій.

Аналіз нормативно-правових актів, останніх наукових досліджень і публікацій показав, що існуючі підходи щодо порядку формування замовлення

наукової продукції в МО України базуються переважно на вимогах нормативно-правових актів і нормативних документів, а також на використанні досвіду науковців та практиків, які є фахівцями у сфері наукової та науково-технічної діяльності. Водночас слід зазначити, що діючі нормативно-правові акти та нормативні документи, як правило, регламентують порядок організації та здійснення окремих складових системи замовлення наукової продукції і не описують всю систему цього процесу як цілісної системи.

Зокрема, правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні викладені в Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [3]; Постанові Кабінету від 30 квітня 2024 р. № 476 «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні»[4].

В умовах запровадження воєнного стану та необхідності забезпечення першочергових потреб держави в оборонній сфері у 2023 році зазначені переліки були доповнені напрямом, що відповідає потребам сфери національної безпеки та оборони згідно Закону України № 3534-IX, який набрав чинності 13 січня 2024 року [5]. Цим законом також внесено зміни до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [3] та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [6].

Наказом МО України від 16 липня 2024 року № 480 «Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України» впроваджено нові підходи щодо планування наукової і науково-технічної діяльності в системі МО України на основі спроможностей відповідно до процедур оборонного планування, що дозволило розділити відповідальність з визначення пріоритетних напрямів розвитку наукової і науково-технічної діяльності у сфері оборони між МО України та ГШ ЗС України [26].

Крім цього в Україні введено в дію ряд нормативно-правових актів: Постанов КМ України: від 11 січня 2018 р. № 13, від 12 вересня 2018 р. № 739; наказу Міністерства освіти і науки України від 09 лютого 2017 року № 192, в яких викладені загальні засади формування головними розпорядниками бюджетних коштів тематики наукових досліджень і науково-технічних експериментальних розробок, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету викладені; порядок проведення конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету; Положення про проведення Міністерством освіти і науки України конкурсного відбору науково-технічних (експериментальних) розробок за державним замовленням. Однак дія цих нормативно-правових актів не поширюється на формування державного оборонного замовлення в частині, що стосується задоволення наукових потреб із забезпечення національної безпеки і оборони.

Окремі аспекти цієї проблеми викладені в наукових працях Шаблистої Л. М., Кизима М. О., Хаустової В. Є., Решетняка О. І., Башинського В. Г., Закусила П. С., Зварича А. О., Запари Д. М., Хударковського К. І. та інших [7; 8].

У статті Шаблистої Л. М. проаналізовано існуючу практику вибору наукових пріоритетів в Україні і обґрунтовано принципи й критерії їх формування; охарактеризовано методи виявлення перспективних напрямів науково-дослідних робіт; аргументовано необхідність формулювання єдиного системного підходу до вибору наукових і науково-технологічних пріоритетів; визначено зміст і вимоги до наукових пріоритетів, сформульовано основні принципи та критерії вибору наукових пріоритетів [7].

Кизим М. О., Хаустова В. Є., Решетняк О. І. на підставі проведеного аналізу науково-інноваційної політики визначили, що «основними проблемами законодавчого та методичного забезпечення вибору пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки в Україні є: неузгодженість нормативно-правового забезпечення процесів розробки та виконання пріоритетів; невідповідність пріоритетних напрямів наукової та інноваційної діяльності; відсутність прогностичних документів, на підставі яких необхідно здійснювати обґрунтування пріоритетів розвитку; неконкретність визначення пріоритетів у сфері фундаментальних наукових досліджень» [8].

Дослідження Башинського В. Г., Закусила П. С., Зварича А. О., Запари Д. М., Хударковського К. І. присвячені обґрунтуванню та розробленню методик визначення пріоритетної тематики наукових досліджень для забезпечення спроможностей Збройних Сил України та визначення потреб у науковій і науково-технічній продукції.

Аналіз нормативно-правових актів та останніх наукових публікацій вітчизняних вчених підтвердив, що питання формування цілісної системи замовлення наукової продукції в Міністерстві оборони України, як і в цілому в державі, юридично не унормоване і недостатньо вивчене, тому потребує проведення відповідних наукових досліджень і подальшого удосконалення.

Мета статті – розроблення теоретико-методологічних основ обґрунтування порядку формування системи замовлення наукової продукції в Міністерстві оборони України

Методи дослідження: дослідження базувалося на принципах системного підходу і проведено з використанням методів аналізу, синтезу, формалізації, порівняння та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Підготовка держави до оборони та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту вимагає значних обсягів ресурсів. В умовах сьогодення одним з найважливіших і безальтернативних видів ресурсів у підтриманні боєздатності та поступального розвитку Збройних Сил України є наукова продукція.

Наукова та науково-технічна продукція є важливим показником оцінки результатів наукової та науково-технічної діяльності системи МО України.

Згідно з ДСТУ 3973 – 2000 «Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення» результатом виконання науково-дослідної роботи є наукова (або науково-технічна) продукція (далі – НТП) – науковий чи науково-прикладний результат, який має корисні властивості та призначений для застосування (використання) споживачем [9].

Відповідно до п. 14 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукова (науково-технічна) продукція – це науковий та (або) науково-технічний (прикладний) результат, призначений для реалізації [3].

Обґрунтування теоретико-методологічних основ формування системи замовлення наукової продукції в Міністерстві оборони України доцільно розпочати з аналізу існуючої системи наукової і науково-технічної діяльності ННТД яка включає: систему управління науковою і науково-технічною діяльністю; систему НУ, ВВНЗ, ВНП ЗВО, НП; систему консультативно-дорадчих органів.

Система управління науковою і науково-технічною діяльністю призначена для: формування потреби в науковій і науково-технічній продукції; організації, планування, координації, забезпечення і контролю наукової і науково-технічної діяльності, організації та підтримання взаємодії з питань досліджень в інтересах оборони держави з іншими науковими установами та організаціями України [10].

Органами управління науковою і науково-технічною діяльністю є МО України, ГШ ЗС України, Адміністрація Держспецтрансслужби (далі – ДСТС).

МО України визначає пріоритетні напрями розвитку ННТД у сфері оборони, здійснює управління ННТ діяльністю у сфері оборони, бере участь у визначенні пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні, державних цільових ННТ програмах і державного замовлення у сфері ННТД.

Управління науковою і науково-технічною діяльністю МО України організовує та здійснює через Департамент військової освіти і науки МО України (далі – ДВОН) і Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки (далі – ДВТПРОВТ) МО України .

На ДВОН покладаються такі завдання: визначення пріоритетних напрямів розвитку наукової і науково-технічної діяльності у сфері оборони; координація діяльності наукових установ, які належать до сфери управління МО України; управління ННТД у сфері оборони; підготовка пропозицій щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні, державних цільових наукових та науково-технічних програмах; організація підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів; організація діяльності Воєнно-наукової ради (далі – ВНР) МО України [10].

Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки здійснює: організацію науково-технічного супроводження портфеля програм (програм, проєктів) з управління життєвим циклом ОВТ; забезпечує проведення НДР та ДКР з розроблення та модернізації ОВТ згідно з потребами, визначеними Генеральним штабом; визначає напрями здійснення науково-технічної діяльності з питань розроблення, модернізації ОВТ,

фундаментальних і пошукових досліджень у цій сфері; бере участь у координації діяльності НУ, які належать до сфери управління Міноборони; бере участь у підготовці пропозицій щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні, державних цільових наукових та науково-технічних програмах; організує проведення державних та інших випробувань зразків ОВТ.

Генеральний штаб бере участь у реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності, визначенні потреби в науковій і науково-технічній продукції, організації ННТД у Збройних Силах, забезпечує виконання завдань ННТД з наукового супроводження, розроблення нормативно-технічних та програмно-методичних документів із проведення випробувань і робіт з оцінки відповідності ОВТ, необхідних для оснащення Збройних Сил та інших складових сил оборони здійснює керівництво безпосередньо підпорядкованими НУ, ВВНЗ, ВВП ЗВО, НП [10].

Система НУ, ВВНЗ, ВВП ЗВО, НП призначена для виконання наукових досліджень та інших заходів ННТД в інтересах оборони держави.

Головним консультативно-дорадчим органом МО України з проблем розвитку воєнної науки, з питань планування, фінансування та координації наукової і науково-технічної діяльності в системі МО України, наукового обґрунтування найважливіших рішень щодо діяльності МО України, Збройних Сил України та ДСТС, реалізації заходів державних програм розвитку Збройних Сил та ДСТС, розвитку ОВТ є ВНР МО України.

Важливим елементом системи управління науковою і науково-технічною діяльністю в системі МО України є *організація її планування*, що здійснюється за складовими процесу оборонного планування в МО України, ЗС України та інших складових сил оборони із застосуванням методології програмно-проектного менеджменту, зокрема: планування спроможностей; програмування розвитку спроможностей; бюджетування та управління ресурсами; виконання програм і планів [11].

За результатами аналізу системи наукової і науково-технічної діяльності ННТД в системі МО України, існуючої нормативно-правової бази та оприлюднених наукових праць пропонується систему замовлення наукової продукції в системі МО України розглядати як у широкому так і у вузькому значенні (сенсі).

У широкому значенні систему замовлення наукової продукції в МО України ми розуміємо як сукупність взаємопов'язаних, взаємозалежних процесів (підсистем), які поєднані за деякими системоутвірними ознаками, утворюють єдине ціле та підпорядковані певній спільній меті.

У нашому дослідженні дана система, структура якої представлена на рисунку 1, включає такі підсистеми (процеси):

визначення потреб у науковій і науково-технічній продукції в ході стратегічного (оборонного) планування;

визначення пріоритетних напрямів ННТД;

проведення наукової та науково-технічної експертизи запропонованих для дослідження напрямів (тем);
формування тематики наукових досліджень та переліку (списку) виконавців НДР (ДКР);
наукове та науково-технічне супроводження;
прийом готової наукової та науково-технічної продукції.

Рис. 1. Структура системи замовлення наукової та науково-технічної продукції в Міністерстві оборони України

У вузькому значенні, вище представлена система завершується на етапі підписання договорів (контрактів) на розробку наукової та науково-технічної продукції між Замовником та Виконавцем.

Розглянемо теоретико-методологічні основи обґрунтування підходу щодо порядку формування системи замовлення наукової продукції в Міністерстві оборони України в широкому значенні (сенсі) (рис. 1).

Підсистема (процедура) визначення потреб наукової і науково-технічної продукції в ході стратегічного (оборонного) планування та пріоритетності тематики наукових досліджень є важливою складовою для забезпечення підтримання і розвитку спроможностей Збройних Сил України (далі – ЗС України) (рис. 1).

Перспективним є впровадження порядку визначення потреб у ННТП і пріоритетності тематики наукових досліджень за результатами оборонного огляду або огляду спроможностей ЗС України.

Потреба у ННТП формується для визначення переліку наукових (науково-технічних) робіт та їх тематики, що плануються для виконання НДУ, ВВНЗ, ВВП ЗВО ЗС України за рахунок базового (бюджетного) фінансування.

На теперішній час, визначення потреб у науковій і науково-технічній продукції (ННТП) і пріоритетність тематики наукових досліджень здійснюється за принципом «знизу-наверх», як правило, на основі пропозицій науково-дослідних установ (НДУ), вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ВВП ЗВО).

Водночас потреба в науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, дослідженнях та розробках у сфері оборони під час збройного конфлікту залежить від: загального Плану оборони України; складу та стану військових підрозділів ЗС та ІССО; переліку ймовірних сценаріїв та завдань, що плануються для виконання за визначеними сценаріями, необхідного складу сил, здатних виконати визначені завдання; науково-технічного рівня вітчизняного ОПК; необхідної номенклатури і достатніх обсягів оборонних ресурсів.

Ця Потреба оформлюється у вигляді нормативного документу – Плану підтримки науково-дослідних робіт, дослідно-конструкторських робіт, досліджень та розробок у сфері оборони, який є складовою Плану оборони України.

Відповідно, коли йдеться про даний План, то, зазвичай, маються на увазі науково-дослідні (дослідно-конструкторські) роботи, які виконуються в рамках реалізації планування оборонних закупівель. На цій підставі:

формується пропозиції до Зведеного трирічного та річного планів закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення (у тому числі для забезпечення потреб у науковій продукції);

складається та затверджується Зведений трирічний та річний плани закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення (вносяться зміни до них) [12].

Впровадження нових підходів і методик визначення пріоритетної тематики наукових досліджень для забезпечення спроможностей ЗС України та визначення потреб у ННТП дозволяє запровадити нові засади формування керівниками органів військового управління, відповідальними за спроможності, тематики наукових досліджень і розробок, у межах якої протягом 3-5 років виконуватимуться наукові або науково-технічні роботи.

Підсистема (процедура) визначення пріоритетних напрямів ННТ діяльності у сфері оборони є однією із основних складових системи замовлення наукової продукції в МО України (рис. 1).

Правові та організаційні засади системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні визначаються Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [3]. Згідно даного Закону та Закону України «Про державні цільові програми» [13] для формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки (державних пріоритетних напрямів) на довгострокову перспективу Кабінет Міністрів України із залученням Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, центральних органів виконавчої влади розробляє і реалізує державну цільову програму прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку України.

МО України бере участь у формуванні пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні (державних пріоритетних напрямів), з урахуванням яких визначає пріоритетні тематичні напрями (галузеві напрями на середньострокову перспективу) розвитку наукової і науково-технічної діяльності у сфері оборони.

Таким чином МО України на середньостроковий період формує Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, що забезпечує формування державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності в оборонному відомстві. Важливим елементом даного процесу є проведення наукової (науково-технічної) експертизи [10].

Пріоритетні тематичні напрями, тематики, теми наукових досліджень формуються на основі потреб у науковій (науково-технічній) продукції, спрямованій на забезпечення виконання завдань МО України, ГШ ЗС України, Адміністрації ДССТ та інших органів військового управління, і використовуються для організації ННТД в системі МО України, замовлення наукових і науково-технічних розробок (далі – ННТР), виконавцями яких є НУ, ВВНЗ, ВВП ЗВО та НП за рахунок базового фінансування, та здійснення МО України як державного замовника закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями в частині науково-дослідних та дослідно конструкторських робіт з розвитку озброєння та військової техніки, інших товарів оборонного призначення відповідно до законодавства про оборонні закупівлі.

В системі МО України пріоритетні напрями розвитку наукової і науково-технічної діяльності у сфері оборони розробляються ДВОН у тримісячний строк після затвердження Стратегічного оборонного бюлетеня України за пропозиціями органів військового управління, які є замовниками продукції.

Їх перелік формується за функціональними групами спроможностей: урядування в оборонній сфері (Defence governance – DG); планування розвитку та забезпечення готовності військ (сил) (Force Development & Readiness – FDR); командування та управління (Command & Control – C2); розвідка (Intelligence –

I); застосування (Engage – E); забезпечення (Sustain – S); зв'язок та інформаційні системи (Communication & Information Systems – CIS) [11].

Підсистема (процедура) проведення наукової і науково-технічної експертизи є невід'ємною складовою наукової і науково-технічної діяльності в оборонній сфері і, зокрема, складовою системи замовлення наукової продукції в МО України. Вона проводиться щодо державних програм, наукових та науково-прикладних результатів, отриманих під час наукових досліджень, замовлень на створення наукової і науково-технічної продукції, нових технологій, проєктних матеріалів, планів і, в цілому, з метою забезпечення якісного формування державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності в оборонному відомстві [10].

Наукова і науково-технічна експертиза (далі – Експертиза) здійснюється відповідно до законів України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу» [14], законів та інших нормативно-правових актів України, наказів МО України, Головнокомандувача та ГШ ЗС України, наказів МОН України, що регулюють діяльність у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Експертиза в МО України – вид наукової (науково-технічної) роботи, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів.

Метою Експертизи в системі МО України є здійснення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок в оборонній сфері, науково-технічних програм і проєктів у сфері безпеки та оборони, визначення напрямів науково-технічної діяльності; проведення аналізу використання науково-технічного потенціалу, результатів наукових досліджень та перспектив їх впровадження у практичну діяльність.

У системі Міністерства оборони України наукова і науково-технічна експертиза у сфері науково-технічних розробок та дослідно-конструкторських робіт, фундаментальних і прикладних досліджень, у тому числі на стадії їх практичного застосування, проводиться НУ і ВВНЗ, тимчасовими творчими колективами, що здійснюють наукову і науково-технічну діяльність; окремими експертами, групами експертів та експертними радами.

Науково-технічна експертиза результатів виконання окремих наукових проєктів, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, науково-технічної продукції в галузі озброєнь, інформаційних систем та інших товарів оборонного призначення є також одним з основних завдань Воєнно-наукової ради Міністерства оборони України [15].

Організаторами експертизи є науково-дослідні установи ЗС України та військові навчальні заклади МО України за напрямками діяльності, які на підставі отриманих доручень або договорів організовують та проводять експертизу і подають експертні висновки [14; 16].

Підставами для проведення Експертизи в МО України є:

завдання або доручення МО України, що включені до Зведеного річного плану наукової і науково-технічної діяльності організатора експертизи, або як оперативні завдання;

договори на проведення експертизи, укладені організатором експертизи з підприємствами, установами та організаціями, фізичними особами.

За результатами проведеної Експертизи приймаються відповідні рішення щодо обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних програм і проектів у сфері безпеки та оборони, визначаються напрями науково-технічної діяльності, здійснюється аналіз використання науково-технічного потенціалу, результатів досліджень.

Слід зазначити, що питання особливостей організації, планування, виконання та звітності щодо Експертизи в МО України не врегульовані нормативно-правовими актами, а певні нормативні документи, в яких викладені окремі питання даного процесу, носять, зазвичай, рекомендаційний характер без належного правового врегулювання їх статусу.

Підсистема (процедура) формування тематики наукових досліджень та переліку (списку) виконавців НДР (ДКР) реалізується після визначення потреб у науковій і науково-технічній продукції для МО України в рамках сформованих пріоритетних напрямів ННТД та проведеної наукової і науково-технічної експертизи запропонованих для дослідження напрямів (тем).

Тематика замовлень на створення наукової (науково-технічної) продукції в системі МО України складаються із замовлень МО України, Апарату Головнокомандувача ЗС України, ГШ ЗС України, Адміністрації ДССТ, командувань видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил, інших органів військового управління Збройних Сил, НУ, ВВНЗ і ВНП ЗВО, НП, замовлень інших центральних органів виконавчої влади і оформлюються відповідно до вимог законодавства України.

Тематика наукових досліджень формується для визначення наукових (науково-технічних) робіт, що плануються до фінансування, з метою:

реалізації законодавчо визначених пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;

забезпечення виконання основних завдань головних розпорядників, зокрема щодо розроблення наукових засад державної політики у сфері оборони та розвитку спроможностей ЗС України.

Сформована тематика наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, затверджується головними розпорядниками і вноситься до Зведеного плану наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України (далі – Зведений план ННТД), який розробляється на плановий рік.

Крім цього, пріоритетні наукоємні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, які пов'язані зі створенням новітніх зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, з їх модернізацією та виконуються в рамках державного оборонного замовлення і спрямовані на

забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії включаються до Плану підтримки науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, досліджень та розробок у сфері оборони під час збройного конфлікту (далі План підтримки НДР і ДКР) Плану оборони України.

Фінансування наукової і науково-технічної діяльності здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів НУ, ВВНЗ, ВНП ЗВО, військових частин, установ, організацій, до складу яких входять НП, отриманих ними від здійснення господарської діяльності, грантів та інших не заборонених законодавством України джерел фінансування.

Зокрема, основні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, які включені до Плану підтримки НДР і ДКР та Зведеного плану ННТД, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» та Закону України «Про оборонні закупівлі», вносяться до Зведеного трирічного плану закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення із закритих закупівель і фінансуються безпосередньо із державного бюджету.

Інші науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи фінансуються за рахунок асигнувань, передбачених кошторисом Міноборони на забезпечення утримання НУ, ВВНЗ, ВНП ЗВО, військових частин, установ, організацій, до складу яких входять НП, які залучаються до виконання цих робіт.

Кошти, виділені на виконання замовлення з державного бюджету, є цільовими асигнуваннями і не можуть бути використані виконавцями замовлення на інші цілі.

Реалізація тематики НД ДКР здійснюється шляхом виконання наукових (науково-технічних, дослідно-конструкторських) робіт, замовниками яких можуть бути головні розпорядники або розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня.

Підсистема (процедура) наукового та науково-технічного супроводження. Стан виконання наукового замовлення, науковий рівень та якість наукової (науково-технічної) продукції контролюється замовником шляхом проведення планових та позапланових перевірок, а також організації супроводження виконання відповідного цільового науково-технічного проекту представниками замовника.

Зокрема, для підвищення наукового рівня виконання замовлень МО України науковими установами та підприємствами держави замовник може визначати зі складу НУ, ВВНЗ, ВНП ЗВО, НП виконавця наукового (науково-технічного) супроводження створення наукової (науково-технічної) продукції та наукового (науково-технічного) супроводження розробок (модернізації) ОВТ, інформаційних систем та інших товарів оборонного призначення.

Завдання, організація і форми здійснення наукового супроводження визначаються замовником і можуть бути оформлені окремим договором (контрактом, рішенням).

Об'єктами наукового та науково-технічного супроводження можуть бути:

настанови, статутні (доктринальні) документи; національні та військові стандарти, класифікатори та кодифікатори; проекти нормативно-правових актів, методичних рекомендацій, які регламентують діяльність МО України, ЗС України, ДСТС; документи, що пов'язані з розвитком та оснащенням товарами оборонного призначення;

стратегічні та програмні документи оборонного планування, у тому числі державні цільові оборонні програми розвитку ЗС України, ДСТС, ОВТ;

експериментальні (дослідні) зразки або їх діючі моделі, ескізні та технічні проекти ОВТ та відгуки на них, конструкторсько-технологічна документація на науково-технічну продукцію;

звіти про НДР, складові аванпроектів та ДКР, проектно-конструкторські та технологічні розробки, що виконані за державними контрактами (договорами), укладеними за результатами проведення оборонних закупівель, або за ініціативою підприємств;

результати інших робіт, пов'язаних з одержанням нових наукових і науково-прикладних результатів та впровадженням їх у практику ЗС України; ДСТС, фундаментальні, пошукові та прикладні наукові дослідження у сфері оборони.

Затвердженню пріоритетної тематики передуює проведення наукової та науково-технічної експертизи запропонованих для дослідження напрямів (тем), а також конкурсного відбору науково-технічних (експериментальних) розробок за державним замовленням, який здійснює міжвідомча робоча група під керівництвом МОН України, до складу якої входять представники МО України (в мирний час).

Замовлення виконується за договорами, що укладається між замовником та виконавцем. Договорами визначаються обсяги, строки виконання замовлення, порядок фінансування, звітування про виконання, відповідальність сторін за взяті зобов'язання.

Підсистема (процедура) прийому готової наукової та науково-технічної продукції. Відповідно до законодавства одержана науково-технічна продукція з урахуванням висновків науково-технічної експертизи та результатів оцінки її відповідності сучасному рівню науково - технічних знань, тенденціям науково-технічного прогресу, принципам державної науково-технічної та інноваційної політики, вимогам екологічної безпеки, економічної доцільності передається замовнику для практичного застосування.

Приймання наукової (науково-технічної) продукції, створеної в результаті виконання наукових досліджень в особливий період, здійснюється за скороченою процедурою, що встановлюється замовником наукових досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У рамках проведеного дослідження були розроблені теоретико-методологічні основи обґрунтування комплексного підходу до формування та розроблення системи замовлення наукової продукції в системі Міністерства оборони України, яка включає відповідні підсистеми (процедури): визначення потреб у науковій і

науково-технічній продукції в ході стратегічного (оборонного) планування; визначення пріоритетних напрямів ННТД; проведення наукової та науково-технічної експертизи запропонованих для дослідження напрямів (тем); формування тематики наукових досліджень та переліку (списку) виконавців НДР (ДКР); наукове та науково-технічне супроводження; прийом готової наукової та науково-технічної продукції.

В ході розроблення системи замовлення наукової продукції в системі МО України запроваджені окремі інноваційні підходи, зокрема: формування пріоритетних напрямів розвитку наукової і науково-технічної діяльності у сфері оборони за функціональними групами спроможностей; розроблення Плану підтримки науково-дослідних робіт, дослідно-конструкторських робіт, досліджень та розробок у оборонній сфері та інші.

Подальші дослідження в рамках зазначеної проблеми доцільно спрямувати на підготовку Методичних рекомендацій щодо формування системи замовлення наукової продукції в системі Міністерства оборони України з метою практичної реалізації результатів даного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 70/2022. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0033525-22#Text>.
2. Наливайко А.Д. Формування системи стратегічного планування в сфері оборони у 2000-2023 рр.: воєнно-історичний аналіз. *Воєнно – історичний вісник: Збірник наукових праць НУОУ*. – К.: НУОУ, 2023. – Вип. 2 (47), с. 62- 88.
3. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11 липня 2001 року № 2623-III (із змінами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.
4. Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні: Постанові Кабінету від 30 квітня 2024 р. № 476.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності: Закон України від 21 грудня 2023 року № 3534-IX.
6. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 11 липня 2001 року № 2623-III (із змінами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
7. Шабліста Л. М. Вибір пріоритетів наукових досліджень в контексті формування державної наукової політики. *Освітня аналітика України*. 2020. № 4(11). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/1_Shablysta_411_2020_5_20.pdf.
8. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Проблеми вибору пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки в Україні. *«Бізнес Інформ»*. № 7. 2020. С. 50-58. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-7_0-pages-50_58.pdf.
9. ДСТУ 3973 – 2000 «Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення».
10. Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 16 липня 2024 р. № 480.
11. Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони :

Наказ Міністерства оборони України від 22 грудня 2020 р. № 484. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text>.]

12. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17 липня 2020 року № 808-IX. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>

13. Про державні цільові програми: Закон України від 18 березня 2004 року № 1621-IV (зі змінами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>

14. Про наукову та науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 року № 51/95-ВР (зі змінами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

15. Про затвердження Положення про Військово-наукову раду Міністерства оборони України: Наказ Міністерства оборони України від 30 жовтня 2017 року № 570 (зі змінами, внесеними Наказом Міністерства оборони України від 12 липня 2021 року № 198).

16. Методичні рекомендації щодо організації наукової та науково-технічної діяльності у Збройних Силах України. Частина 7. Основи організації наукової та науково-технічної експертизи у Збройних Силах України. Затверджено 1 липня 2020 року Міністром оборони України. Київ-2020.

REFERENCES

1. Pro vvedennia v diiu planu oborony Ukrainy ta Zvedenoho planu terytorialnoi oborony Ukrainy [On the introduction of the defense plan of Ukraine and the Consolidated plan of territorial defense of Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 70/2022. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0033525-22#Text>. [in Ukrainian].

2. Nalyvaiko A.D. (2023) Formuvannia systemy stratehichnoho planuvannia v sferi oborony u 2000-2023 rr.: voienno-istorychnyi analiz [Formation of the strategic planning system in the defense sector in 2000-2023: military-historical analysis]. *Voienno – istorychnyi visnyk: Zbirnyk naukovykh prats NUOU*. – K.: NUOU, – Vyp. 2 (47), s. 62- 88. [in Ukrainian].

3. Pro prioryetni napriamy rozvytku nauky i tekhniky [On priority areas of development of science and technology]: Zakon Ukrainy vid 11 lypnia 2001 roku № 2623-III (iz zminamy). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>. [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia pereliku prioryetnykh tematychnykh napriamiv naukovykh doslidzhen i naukovo-tekhnichnykh rozrobok na period do 31 hrudnia roku, nastupnoho pislia prypynennia abo skasuvannia voiennoho stanu v Ukraini [On approval of the list of priority thematic areas of scientific research and scientific and technical developments for the period until December 31 of the year following the termination or abolition of martial law in Ukraine]: Postanovi Kabinetu vid 30 kvitnia 2024 r. № 476. [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo prioryetnykh napriamiv rozvytku nauky i tekhniky ta innovatsiinoi diialnosti [On amendments to certain laws of Ukraine regarding priority areas of development of science and technology and innovative activity]: Zakon Ukrainy vid 21 hrudnia 2023 roku № 3534-IX. [in Ukrainian].

6. Pro prioryetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini [On priority areas of innovative activity in Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 11 lypnia 2001 roku № 2623-III (iz zminamy). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu. [in Ukrainian].

7. Shablista L. M. (2020) Vybir prioryetiv naukovykh doslidzhen v konteksti formuvannia derzhavnoi naukovoi polityky [Choosing priorities for scientific research in the context of forming state scientific policy]. *Osvitnia analityka Ukrainy*. № 4(11). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/1_Shablysta_411_2020_5_20.pdf. [in Ukrainian].

8. Kyzym M. O., Khaustova V. Ye., Reshetniak O. I. (2020) Problemy vyboru prioryetnykh napriamiv rozvytku nauky ta tekhniky v Ukraini [Problems of choosing priority areas of science and

technology development in Ukraine]. «Biznes Inform». № 7. S. 50-58. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-7_0-pages-50_58.pdf. [in Ukrainian].

9. DSTU 3973 – 2000 «Systema rozroblennia ta postavlennia produktsii na vyrobnytstvo. Pravyla vykonannia naukovo-doslidnykh robot. Zahalni polozhennia» [DSTU 3973 – 2000 System of development and delivery of products for production. Rules for the implementation of scientific and research work. General provisions]. [in Ukrainian].

10. Polozhennia pro orhanizatsiiu naukovoi i naukovo-tekhnichnoi diialnosti v systemi Ministerstva oborony Ukrainy [Regulations on the organization of scientific and scientific and technical activities in the system of the Ministry of Defense of Ukraine] : Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 16 lypnia 2024 r. № 480. [in Ukrainian].

11. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta zdiisnennia oboronnoho planuvannia v Ministerstvi oborony Ukrainy, Zbroinykh Sylakh Ukrainy ta inshykh skladovykh syl oborony [On approval of the Procedure for organizing and implementing defense planning in the Ministry of Defense of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine and other components of the defense forces]: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 22 hrudnia 2020 r. № 484. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text>. [in Ukrainian].

12 Pro oboronni zakupivl [On defense procurement]: Zakon Ukrainy vid 17 lypnia 2020 roku № 808-IX. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Tekst>. [in Ukrainian].

13. Pro derzhavni tsilovi prohramy [On state target programs] : Zakon Ukrainy vid 18 bereznia 2004 roku № 1621-IV (zi zminamy). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Tekst>. [in Ukrainian].

14. Pro naukovu ta naukovo-tekhnicnu ekspertyzu [On scientific and scientific and technical expertise]: Zakon Ukrainy vid 10 liutoho 1995 roku № 51/95-VR (zi zminamy). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Tekst>.

15. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Viiskovo-naukovu radu Ministerstva oborony Ukrainy [On approval of the Regulations on the Military Scientific Council of the Ministry of Defense of Ukraine]: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 30 zhovtnia 2017 roku № 570 (zi zminamy, vnesenymy Nakazom Ministerstva oborony Ukrainy vid 12 lypnia 2021 roku № 198). [in Ukrainian].

16. Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii naukovoi ta naukovo-tekhnichnoi diialnosti u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. Chastyna 7. Osnovy orhanizatsii naukovoi ta naukovo-tekhnichnoi ekspertyzu u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Methodological recommendations on the organization of scientific and scientific and technical activities in the Armed Forces of Ukraine. Part 7. Fundamentals of the organization of scientific and scientific and technical expertise in the Armed Forces of Ukraine]. Zatverdzheno 1 lypnia 2020 roku Ministrom oborony Ukrainy. Kyiv-2020. [in Ukrainian].

SUMMARY

Andrii Nalyvaiko,

Candidate of Technical Sciences, Assistant Professor,
National Defence University of Ukraine, Kyiv

Peculiarities of the formation of the system for ordering scientific products in the Ministry of Defense of Ukraine

Introduction. *The formation of needs for scientific (scientific and technical) products in the Ministry of Defense of Ukraine is one of the main components of the process of forming an order for scientific products in the defense department. Given the above and taking into account the fact that in conditions of external aggression from the Russian Federation, scientific products are an*

important resource for ensuring the maintenance and development of the capabilities of the Armed Forces of Ukraine, the need to develop theoretical and methodological foundations for substantiating an innovative approach to the procedure for forming a system for ordering scientific products in the Ministry of Defense of Ukraine is urgent.

Purpose. *The purpose is development of theoretical and methodological foundations for substantiating an innovative approach to the formation of a system for ordering scientific products within the Ministry of Defense of Ukraine.*

Methods. *The research was based on the principles of a systems approach and was conducted using methods of analysis, synthesis, formalization, comparison, and generalization.*

Result. *Based on the results of the analysis of the system of scientific and scientific-technical activities of the NNTD in the system of the Ministry of Defense of Ukraine, the existing regulatory framework and published scientific works, a system for ordering scientific products in the system of the Ministry of Defense of Ukraine has been developed, which includes the following subsystems (processes): determination of needs in scientific and scientific-technical products during strategic (defense) planning; determination of priority areas of the NNTD; conducting scientific and scientific-technical expertise of areas (topics) proposed for research; formation of the subject of scientific research and a list (list) of R&D (research and development) performers; scientific and scientific-technical support; acceptance of finished scientific and scientific-technical products. The article considers the theoretical foundations of modeling the training of military specialists within the system of higher military education using the Systems Approach to Training (SAT) and develops a corresponding structural and logical model.*

Originality. *The use of a systemic approach to studying the organization, planning, and implementation of the components of the process of ordering scientific products has allowed us to significantly expand our understanding of its essence and development trends, to more deeply and comprehensively reveal the content of the components of the process, and to identify objective patterns in the formation of this multifaceted system.*

Conclusion. *The author has developed a system for ordering scientific products in the system of the Ministry of Defense of Ukraine, which introduces certain innovative approaches, in particular: the formation of priority areas for the development of scientific and scientific and technical activities in the field of defense by functional groups of capabilities; the development of a Plan for supporting scientific and research work, design work, research and development in the defense sector, etc. Further research within the framework of this problem should be directed to the development of Methodological Recommendations for the formation of a system for ordering scientific products in the system of the Ministry of Defense of Ukraine in order to practically implement the results of this study. The developed model is sufficiently universal and demonstrates a clear adaptive capacity, which will enable well-ground adjustment of the content of its individual elements and inter-element connections as new information becomes available, under the influence of various external and internal factors that change over time and space.*

Key words: *Priority areas of scientific and scientific and technical activity; ordering scientific products; needs; scientific and technical expertise.*